

Калидвожаҳо: рақобатпазирӣ дар иқтисодидеӣ милли, СУС, маҳсулоти кишоварзӣ, озуқаворӣ хоҷагии қишлоқ, амалиёти содиротию воридотӣ.

Бо вучуди тақозои воқеӣ дар арзёбии рақобатпазирии зерсистемаҳои иҷтимоию иқтисодии ҷумхури, дар ҳоли ҳозир ба таҳқиқи рақобатпазирии соҳаву бахшҳои алоҳидаи иқтисодӣ аҳамияти кофӣ дода намешавад. Дар ин ҳол, шумори зиёди муҳаққиқон, аз он ҷумла: Л.С. Шеховтсева [14], Ю.К. Перекопий [7], Д.В. Проскура ва дигарон [10с.] ба таҳқиқи рақобатпазирии соҳаи кишоварзӣ машғул ҳастанд. Бештари таҳқиқоти марбут ба ҷанбаҳои методии арзёбии рақобатпазирӣ дар хоҷагии қишлоқ ба масъалаҳои рақобатпазирӣ дар сатҳи микроиқтисодӣ бахшида шудаанд.

Профессор Л.М. Баумгартен [2], ҳангоми таҳқиқи нуктаҳои назари ватанию хоричӣ оид ба арзёбии рақобатпазирӣ дар сатҳи микроиқтисод барҳақ қайд менамояд, ки бисёре аз нуктаҳои назар оид ба муайянкунии нишондиҳандаҳои комплексии рақобатпазирии ташкилоту маҳсулот бо усулҳои экспертӣ мувофиқанд ва аз онҳо истифода мебаранд.

Олими тоҷик С.У. Нуралиев қайд мекунад, ки методикаи арзёбии рақобатпазирии маҳсулот пайдарпайии муайяно дар назар дорад.

Барои арзёбии рақобатпазирии маҳсулоти озуқаворӣ хоҷагии қишлоқ хусусияти онро ба назар бояд гирифт.

Дар асоси модели ҷубронкунандаи (компенсатории) таҳқиқи рақобатпазирӣ мол, ки мувофиқи он баҳои манфии як омилро бо аломати мусбати омили дигар ҷуброн кардан мумкин аст, А.А. Степанов ва Е.Е. Пучкова қайд мекунад, ки харидорон маҳсулотро аз нуқтаи назари коршоямии он барои қонеъсозии талабташон арзёбӣ менамоянд [12].

Барои арзёбии рақобатпазирӣ намудҳои алоҳидаи маҳсулоти озуқаворӣ хоҷагии қишлоқ С.Э. Широбокова [15] формулаи зеринро истифода мебарад:

$$IC_i = \frac{X_i}{P_i - X_i + M_i}$$

Даринҷо IC_i - коэффициентии рақобатпазирӣ; P - истехсоли маҳсулоти i дар минтақа; X - содироти маҳсулоти i ба беруназ минтақа; M - воридоти маҳсулоти i .

Камбудии асосии коэффициентии рақобатпазирӣ пешниҳодкардаи С.Э. Широбокова ин аст, ки дар он шумораи аҳолии муқими минтақа ба ҳисоб гирифта нашудааст. Баҳисобирии аҳолии минтақа, ба назари муаллиф, дар ин маврид хеле мувофиқ ба мақсад аст, зеро он имкон медиҳад то дараҷаи тақозои маҳсулоти хоҷагии қишлоқ дар бозори беруна бештар объективӣ баҳогузорӣ шавад. Сабабаш ин аст, ки талаботи инфиродии ҳар минтақа ба воридоти ин ё он молҳои озуқаворӣ хоҷагии қишлоқ аз омилҳои муайян, аз қабилӣ сатҳи норасоии истехсол барои қонеъгардонии талаботи озуқаворӣ бармеояд [15].

Аммо формулаи дар боло қайдшуда аз ин ҷиҳат мароқовар аст, ки имкони муқаррар намудани ҳиссаи маҳсулоти содиротиро дар ҳаҷми истехсоли маҳсулоти мушаххаси дохили минтақа бо дарназрдошти воридот ва бо тарҳи содирот медиҳад.

Дар методикаи арзёбии рейтингӣ ҳамаи нишондиҳандаҳои ибтидоӣ дар намуди матритса (a_{ij}) оварда мешаванд: аз рӯи меҳвари амудии матритса рақами нишондиҳандаҳо ($i = 1, 2, \dots, n$), аз рӯи меҳвари уфуқӣ - рақами корхонаҳо гузошта мешавад ($j = 1, 2, \dots, m$). Бузургии калонтарини ҳар нишондиҳанда ёфта ва ба сутуни корхонаи шартӣ эталонӣ гузошта мешавад ($t+1$). Параметрҳои ибтидоии матритса нисбат ба нишондиҳандаи дахлдори корхонаи эталонӣ тибқи формулаи зерин стандартӣ кунонида мешаванд:

$$x_{ij} = \frac{a_{ij}}{a_{i,t}} \quad (6)$$

даринҷо x - нишондиҳандаҳои стандартишудаи корхонаи j .

Барои ҳар корхонаи таҳлилшаванда бузургии арзёбии рейтингӣ аз рӯи формулаи зерин муайян карда мешавад:

$$R_j = \sqrt{(1 - x_{1j})^2 + (1 - x_{2j})^2 + \dots + (1 - x_{nj})^2} \quad (7)$$

Корхонаҳо бо тартиби камшавии баҳои рейтингӣ радбаандӣ карда мешаванд. Рейтинги баландтарин аз он корхонаҳои дорои бузургии камтарини баҳои муқоисавӣ мебошад. Мувофиқи арзёбиҳои экспертӣ коэффициентҳои вазни омил муайян гардида, бузургии арзёбии рейтингӣ бо формулаи [5, с. 95]:

$$R_j = \sqrt{f_1(1 - x_{1j})^2 + f_2(1 - x_{2j})^2 + \dots + f_n(1 - x_{nj})^2} \quad (8)$$

муайян карда мешавад, ки дар ин ҷо f_1, \dots, f_n - коэффициентҳои вазнии таъиннамудаи экспертон мебошад.

Методикаи арзёбии рейтингии рақобатпазирӣ ҷиҳатҳои бечунучаро мусбати худро дорад, ки аз ҳама асосиашон таҳлили муқоисавии рақибон дар заминаи нишондиҳандаҳои муҳимтарини рақобатпазирӣ

мебошад. Аммо коэффитсиентҳои вазни муайяншаванда ба арзёбии миқдорӣ таъсири субъективӣ расонида метавонанд. Ҳамзамон, ҷойгиршавии коэффитсиентҳои вазнӣ, ба ақидаи муаллиф, барои тақмили методикаи арзёбии рақобатпазирӣ дар сатҳҳои микро-, мезо- ва макроиқтисодӣ мусоидат мекунад ва бояд нишонаи ҳатмии таҳлили мавқеи рақобати Ҳама гуна объектҳо бошад.

Ба сифати омилҳои асосии рақобатпазирии корхонаҳои зеркомплекси ширу маҳсулоти шири С.Н. Буторин инҳоро ҷудо мекунад: шакли ташкилию ҳуқуқӣ; саршумори модаговҳо, сар; ҳосилнокӣ, кг/сар; андозаи миёнаи музди кори миёна; коэффитсиенти маҳсусгардонӣ; сифати шир (бо нарх ифодашуда); ҳосилнокии меҳнат; активҳои соф.

С.Н. Буторин системаи рақобатпазирии корхонаҳои зеркомплекси маҳсулоти шир дар гурӯҳҳои рақобатпазирӣ пешниҳод мекунад, ки дар ҷадвал оварда шудааст.

Ҷадвал. -Гурӯҳбандии корхонаҳои аграрӣ аз рӯи сатҳи рақобатпазирӣ (мувофиқи методикаи С.Н. Буторин)

Рақами гурӯҳ	Номи гурӯҳ
I	корхонаҳои муфлис
II	корхонаҳои бухронӣ
III	корхонаҳои бо сатҳи миёнаи рақобатпазирӣ
IV	корхонаҳои рақобатпазир
V	корхонаҳои пешсаф

Аз камбудихоӣ методикаи С.Н. Буторин Ҳаминашро қайд метавон кард, ки дар он нишондиҳандаҳои дараҷаи серхаридорӣ маҳсулоти корхонаҳои зеркомплекси маҳсулоти шири дар бозор сарфи назар шудааст [16].

Ҷиҳати мусбаташ ин аст, ки методикаи мазкур содаву осон буда, онро барои арзёбии объективии рақобатпазирӣ корхонаҳои хоҷагии қишлоқ тибқи маълумоти омили давлатӣ истифода бурдан мумкин аст. Муаллиф бо муҳаққиқон Ҳамфикр аст, чунки пурсиши сотсиологӣ имкон медиҳад, ки бартариҳои рақобатии маҳсулот аз дидгоҳи истеъмолгарон, тавассути ошкорнаомии муҳимтарин хосиятҳои истеъмолӣ муайян карда шаванд.

Алгоритми ҳисоббарорӣ рақобатпазирӣ заводи зағир, ки муаллиф пешниҳод кардааст, аз се марҳила иборат аст: муайян намудани нишондиҳандаҳои ягона барои ҳар гурӯҳи параметрҳо, нишондиҳандаҳои комплексӣ (ҳосилаи нишондиҳандаҳои ягона), инчунин нишондиҳандаи интегралӣ рақобатпазирӣ.

Методологияи арзёбии рақобатпазирӣ маҳсулоти аграрӣ озукаворӣ ва корхонаҳои истеҳсоли он таҳқиқи селҳои мол, амалиёти содиротию воридотиро дар назар дорад. Ин барои арзёбии мавқеи рақобатии молитеҳсолкунандагон дар бозорҳои дохилӣ ва берунӣ имкон медиҳад.

Ҳамин тавр, рақобатпазирӣ маҳсулоти аграрӣ озукавориро дар бозори беруна тавассути муайян намудани ҳиссаи саҳми он дар савдои ҷаҳонӣ ин маҳсулот андозагирӣ кардан мумкин аст.

Барои муайян намудани коэффитсиенти бартариҳои муқоисавӣ (RCA) формулаи зерин истифода бурда мешавад:

$$RCA_{ij} = \frac{X_{ij} / X_{wi}}{X_{je} / X_{we}} \quad (10)$$

дар ин ҷо X - содироти моли i аз мамлақати j ; X_{wi} - содироти ҷаҳонӣ моли i (ба истиснои содироти мамлақати j);

X_{je} - содироти Ҳамаи молҳои дар мамлақати j истеҳсолшуда; X_{ne} - содироти ҷаҳонӣ Ҳамаи молҳо (ба истиснои содирот аз мамлақати j).

Зимнан дар сурати қонеъ гардидани аломати $RCA_{ij} > 1$, мамлақати j дар истеҳсоли моли i рақобатпазир аст, агар $RCA_{ij} < 1$ бошад, пас мамлақат бартари рақобатӣ надорад.

Бо истифода аз модели КСА бахшҳои бештар аз Ҳама ва камтар аз Ҳама рақобатпазирӣ иқтисоди миллиро муайян кардан мумкин аст. Ҳамзамон, дар ин модел нишондиҳандаҳои воридоти маҳсулот ба назар гирифта нашудаанд ва ин боиси хатогии ин усул мегардад.

Мантқан фарз кардан мумкин аст, ки усули оддитарини ченкунии рақобатпазирӣ Ҳама гуна маҳсулот (аз ҷумла маҳсулоти аграрӣ озукаворӣ) дар бозори беруна ин ҳисоббарорӣ он ба воситаи формулаи зерин аст:

$$I_i = \frac{Ex_i}{Im_i} \quad (11)$$

дар ин ҷо I_i - коэффитсиенти рақобатпазирӣ маҳсулоти i ; Ex_i - содироти маҳсулоти i аз мамлақат; Im_i - воридоти маҳсулоти i ба мамлақат.

Дар кори илмӣ А.В. Скубка рақобатпазирӣ соҳа дар бозори ҷаҳонӣ маҳз тавассути таносуби содироту воридот муайян карда шудааст [11, с. 617].

Дар шароити муосир бахши аграрӣ ҷумҳурӣ дар системаи хоҷагӣ мақоми муҳимро ишғол намуда, ба ҳолати амнияти озукаворӣ таъсири саҳт мерасонад. Дар шароити вобастагии рӯзафзун дар хоҷагии ҷаҳонӣ моҳияти он на

танҳо дар сатҳи миллий, балки дар сатҳи байналмилалӣ ва минтақавӣ, чӣ аз ҷиҳати таъмини амнияти озуқаворӣ ва чӣ дар системаи нигоҳдории тавозуни иқтисодии хоҷагии ҷаҳонӣ, ба таври мушаххас зоҳир мегардад.

Маълум аст, ки хоҷагии қишлоқ яке аз соҳаҳои хеле пӯшидаи протекционистӣ мебошад. Таҷрибаи иқтисоди бозорӣ нишон медиҳад, ки амалисозии он дар бисёри мамлакатҳо ниҳоят зарур аст.

Протекционизми аграрӣ дар иқтисоди бозорӣ ба ҳимояи истеҳсолкунандагони дохилӣ бо мақсади таъмини даромаднокии онҳо равона шудааст. Зимни таҳқиқи протекционизми аграрӣ, ба қавли академик Буздалов И.Н., аввалан, ба механизми захиравии протекционизми аграрӣ дода, сониян, дар хотир бояд дошт, ки қонуниятҳои иқтисоди бозорӣ, ки мустақилии воқеии хоҷагии молитеҳсолкунандагон ва масъулияти мустақими онҳоро барои натиҷаҳои фаъолиятшон муайян мекунад, аҳамияти асосӣ дорад, зеро он хоҷагидорӣ самаранокро ҳавасманду тайёраҳурии иҷтимоиро истисно намуда, танзимгари давлатии иқтисодӣ ва тадбирҳои мушаххаси протекционистӣ доранд, ки субъектони бозорро ба татбиқи принсипи худмолиякунонӣ водор менамояд [16].

Қайд кардан лозим аст, ки принсипи иқтисоди кушода ба озодии бештари фаъолияти иқтисодӣ равона карда шудааст. Дар ҳамин ҳол, дар шароити муосир масъалаи ҳамроҳшавии Тоҷикистон ба СҮС омили хеле пешрав мебошад.

Дар шароити узвияти Тоҷикистон дар СҮС, хоҷагии қишлоқ ба яке аз самтҳои асосӣ табдил меёбад. Дар рафти дигаргуниҳои куллии 20 соли охир дар иқтисоди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла дар хоҷагии қишлоқ, пастравии замони тағйирот рӯй дод, ки ин омили манфии баландбардории рақобатпазирии бахши аграрӣ мебошад. Зимни таҳлили роҳҳои муҳимтарини дохилшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба СҮС, олимони барҷастаи ҷумҳурӣ Н.Қ. Қаюмов, Х.У. Умаров ба масъалаҳои рақобат ва рақобатпазирии иқтисоди миллий таваҷҷуҳи зиёд зоҳир менамоянд. Онҳо бар ин ақидаанд, ки «рақобатӣ муосир боиси он мешавад, ки самтҳои самаранок боқӣ мондаву бахшу самтҳои бесамар худ ба худ нопадид мешаванд». [6, с. 49] Мо бо ин муаллифони ҳамфикрем, ки ҳамеша ҳангоми ба вучуд омадани муҳити рақобати солим дар иқтисод, он сифатан рушд меёбад. Ба андешаи мо, вақте ки дар ҷумҳурӣ афзоиши истеҳсоли молҳои рақобатпазир суръатнок мегардад, зарурати баҳисобгирии таъсири он барои дурнамои дарозмуддат ба миён меояд. Тибқи қонунҳои иқтисоди бозорӣ, дар иқтисоди рақобатпазир истифодабарии захираҳо бояд самараноктар шавад. Вале, аз сӯи дигар проблемаи дигар ҳам вучуд дорад. Бозори аграрии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити гузариш ба муносибатҳои бозорӣ пурра муҳити рақобати солимиро ба вучуд оварда наметавонад. Хоҷагии қишлоқ, аграрӣ соҳаи муҳими иқтисоди миллии ҷумҳурист, вале бино бар як қатор сабабҳои соҳаи камдаромадест, ки зери таъсири омилҳои табиӣ мавсим ва ҳосияти даврии тақрористеҳсол қарор дорад.

Дар соҳаи аз лиҳози техникӣ қафмонда сохтани модели динамикии рушд аз имкон берун аст.

Барои ҳалли ин проблема пас аз воридшавии ҷумҳурӣ ба Созмони Умумиҷаҳонии Савдо шароити рушди бозори дохилии аграриро фароҳам овардан лозим аст. ин таҳияи барномаи давлатии густариши истеҳсоли аз лиҳози технологӣ баландро металабад, зеро дар шароити рақобати шадид дар хоҷагии қишлоқ маҳз ҳамингуна маҳсулот даромади бештарро барои онҳо таъмин мекунад. Чунин стратегияи тичорати берунаро Ҳиндустон, Хитой Эрон ва як қатор кишварҳои дигар бомуваффақият озмуданд ва ин барояшон имкон дод, ки дар муқоиса бо кишварҳои дигаридорӣ саноати мутараққӣ ва қитро сарфана менамоянд.

Бо таваҷҷуҳ ба мушкилоти воридшавӣ ба СҮС, ки ҳатто дар сурати ба даст овардани узвият ба зудӣ баргараф наметавонанд, мо бо як қатор проблемаҳои гуногун мувочех гардидем, ки ғайрибарориро аз воридшавӣ маҳдуд месозанд. Ба назари мо, роҳи ҳалли проблема ин ҳамгироии бахши аграрӣ ба иттифокҳои минтақавӣ мебошад, ки раҳбарияшонро кишварҳои нисбатан бузург ба зимма гирифта метавонанд.

Барои Тоҷикистон ба ҳайси мамлакатҳои муттаҳидкунанда дар созишномаи тичоратӣ, воқеан инҳо баромад карда метавонанд; Россия – дар байни мамлакатҳои ИДМ, Қазоқистон – дар Осиёи Миёна, Хитой ва Эрон – дар минтақаи Осиё.

Ба сифати заминаи объективии ташкили бозори аграрии муштарак бо мамлакатҳои ИДМ ё Осиёи Миёна зерсохтори нақлиётӣ феълӣ ва талаботи истеъмолгарони қаламрави собиқ ИҶШС, инчунин зерсохтори нақлиётӣ солҳои охир бо ёрии Хитой Эрон сохтанду истода баромад мекунанд.

Дар ҳоли ҳозир дар илми иқтисод мувоҳисаи доманадор оид ба узвият дар СҮС рафта истодааст. Тарафҳои мувоҳиса қайд мекунанд, ки дар истеҳсолоти аграрии Тоҷикистон вобаста ба шадидшавии рақобат дигаргунӣ ба амал меояд. Дар натиҷа ҷумҳурӣ қисми калони ҳаҷми истеҳсолро аз даст медиҳад ва аз ин сабаб рақобатпазириаш паст мегардад. Бешубҳа, истеҳсолоти аграрӣ дар давраи гузариш қарор дорад ва дар ин раванд истеҳсолот хусусияти ғайри рақобатпазирро касб кардааст, ки набудани таҷрибаи кофии пешбурди хоҷагӣ дар шароити бозорӣ ин равандро боз ҳам шадидтар менамояд.

Бахши аграрӣ асоси иқтисоди Тоҷикистонро ташкил медиҳад ва асосан аз ҳисоби соҳаи КАС инкишоф меёфт, чунки соҳаҳои дигари он аз ҷиҳати маънавӣ кӯҳна шуда ҷавобгӯи талаботи бозор набуданд. Дар КАС-и Тоҷикистон хоҷагии қишлоқ бо соҳаҳои хизматрасоне, ки дар сурати маҳсусгардонию ҳамокрии оқилонаи субъектони хоҷагии қишлоқ ба ин соҳа хизмат мерасонанд, робитаи узвӣ дорад. Он яқинӣ дар шакли муқаммал пайдо шуда наметавонад. Ба ин раванд сохтори феълӣ истеҳсолот дар соҳа ва зерсохтори суст инкишофёфтаи иқтисоди миллий таъсири манфӣ мерасонанд.

Ба ғайр аз ин, дар натиҷаи гузариш аз системаи иқтисодии маъмурию фармонфармой ба системаи бозорӣ дарсохтори КАС дигаргуниҳои ҷиддӣ рӯй дод, ки аломатҳои аз проблемаҳои зериниборатанд:

Аввалан, вазъияте, ки дар муҳити молиявӣ ва дар бахши аграрии ҷумҳурӣ дар шароити муносибатҳои бозорӣ

ба миён омадааст, боиси бадшавии ҳолати молиявии истеҳсолкунандагони хоҷагии кишлоқ гардидааст;

Сониян, таҷрибаи амалии мамлакатҳои дорои иқтисоди бозории мутараққӣ нишон медиҳад, ки таҳкурсии баҳши аграрии рақобатпазири иқтисодро рушди инноватсионӣ ташкил медиҳад. Шакли феълӣ хоҷагии оилавии деҳқонӣ (фермерӣ) бо ташкили тичоратии он ба модернизатсияи доимии техникӣ ва технологияи истеҳсолот вобаста аст. Нарасидани воситаҳои молиявӣ ва тақсимшавии истеҳсолкунандагони хоҷагии кишлоқ ба хоҷагиҳои хурд имкон намедиҳанд, ки навгониву технологияҳои нав ба таври самаранок дар истеҳсолот қорӣ карда шаванд;

Сеюм, яке аз масъалаҳои асосии ташаккули баргариҳои рақобати минтақа хусусиятҳои ҷойгиркунонӣ ва рушди соҳаҳои ба ҳам наздику дастгирикунанда - ташкили системаи ягонаи истеҳсолу фурӯши маҳсулот дар бозорҳои дохилӣ ва берунӣ мебошад.

Бояд гуфт, ки соҳаи КАС аз ҳисоби омилҳои мутлақи истеҳсолот, аз қабилӣ қувваи қорӣ арзонбаҳо ва шароити мусоиди табиӣ иқлим пойдор мондааст. Дар чунин шароит омилҳои мазкур чун баргариҳои баҳши аграрии ҷумҳурӣ зимни узвият дар СУС боқӣ мемонад, ва мо бар ин назарем, ки хоҷагии кишлоқи Тоҷикистон моҳияту нуфузи худро дар шароити рақобати шадид гум нахоҳад кард, вале бо вучуди ин, рушди истеҳсолоти афзалиятнок бо технологияи маҳдуд ба болоравии рақобатпазирӣ он мусоидат мекунад.

Ба ғайр аз ин, дар шароити дефицити бучет дар КАС-и Тоҷикистон субсидиядихӣ ва тадбирҳои ҷубронӣ аз тарафи давлат вучуд надоранд. Табиист, ки чунин савол ба миён меояд: хоҷагии кишлоқ чиро аз даст медиҳад? Посуҳи ин савол барои дарк кардани вазъияти баамаломата имкон медиҳад.

Мамлакатҳои узви СУС на танҳо истеҳсолоташонро тавассути танзими маъмурии нарх ва дотатсия дастгирӣ мекунад, балки бо тариқи таъмини хизматрасониҳои умумии мансуб ба «сабади сабз» рақобатпазирӣ баҳши аграрии худро ҳам баланд менамоянд. Ба чунин хизматҳо инҳо дохил мешаванд:

чоринамояи ва истеҳсоли дастовардҳои пешқадами илмӣ, дастгирии зерсохтори тичоратӣ, иттилоотӣ, молиявӣ ва нақлиётӣ, хароҷоти суғуртаи ҳосил, рушди консалтинг ва таъмини иттилоотӣ дар деҳот, модернизатсияи зерсохторидеҳот, таҳқиқоти илмӣ, хизматрасонии бойторӣ ва ғайра. «Ин чораҳои дастгирӣ ба савдо ва истеҳсолот таъсирнамерасонанд ё таъсири суст мерасонанд, бинобариназ уҳдадорҳои оид ба ихтисор озод шуда, ба ҳар ҳаҷм ҷудо шуданашон мумкин аст» [1, с.62].

Ҳамин тавр, сиёсати аграрии Тоҷикистон бояд ба пайванди муносибатҳои рақобатноки бозорӣ ва шаклҳои гуногуни танзими давлатӣ дар асоси баназригии амалияи фаъолият ва проблемаҳои воқеии бозори аграрии мамлакат таъя кунад. Ҳангоми ташкили танзими давлатӣ барои дурнамо омилҳои маҷмӯии зеринро ба назар бояд гирифт:

- норавоии робитаҳои бозорӣ бо давлат, яъне суст намудани онҳо аз ҳисоби функцияҳои танзимкунандаи давлат;
- таъсиррасонӣ тавассути фишангҳои рақобати иқтисодӣ ва баргараф намудани таъсири фишангҳои давлатӣ;
- амалисозии маҷмӯи чорабиниҳои барои ҷалби субъектҳои хоҷагидор ба иҷрои вазифаҳои он дар асоси манфиатдории шахсӣ, судмандии соҳибқорӣ, озодии интиҳоби иқтисодӣ ва фаъолият дар бозорҳои дохилию берунӣ фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ ва агросаноатӣ.

Адабиёт

1. Абдимолдаева Н.К. Поддержка сельского хозяйства в странах-членах ВТО и интеграция аграрных рынков стран Таможенного союза в мировую экономическую систему/Евразийская экономическая интеграция, №2 (7), май 2010. – С. 62.

2. Баумгартен Л.В. Анализ методов определения конкурентоспособности организаций и продукции // Маркетинг в России и за рубежом, 2005. - №4.

3. Бородин К.Г. Оценка конкурентоспособности продукции в условиях современной торговли // Проблемы прогнозирования, 2006. - №3. – С. 85.

4. Дроздова Н.Н. Оценка конкурентоспособности птицеводческой продукции региона // Непрерывность подготовки кадров и конкурентоспособность бизнеса: материалы межрегиональной научно-практической конференции, 2005 г. – Санкт-Петербург: Образовательный консорциум Национальный открытый университет России, 2005.

5. Дусаева Е.М. Асарӣ зикршуда. – С. 95.

6. Каюмов Н.К., Умаров Х.У. Глобализация экономики и внешнеэкономические связи Таджикистана – Душанбе, 2005. – С. 49.

7. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты /Под ред. Ю.К. Перекопий, Н.Я. Колложной–М.: ТЕИС, 2003.

8. Моисеев В.В., Набока А.А., Погибелен А.В., Дьяков С.А., Гермоленко С.В. Современное состояние и совершенствование методики мониторинга конкурентоспособности и устойчивости аграрного предприятия // Вестник КубГАУ, 2005. - №2.

9. Нуралиев СУ. Продовольственный рынок: проблемы становления и перспективы развития - Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2003. – С. 101-102.

10. Проскура Д.В. Теория и методология управления конкурентоспособностью региона. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук - Санкт-Петербург, 2008.

11. Скубо А.В. Методические подходы к оценке конкурентоспособности отраслей российской экономики //

Коллектив авторов «Научные труды ИНП РАН» - М.: МАКС-ПРЕСС, 2006. – С. 617-626.

12. Степанов А.А., Пучкова Е.Е. Оценка конкурентоспособности региональной продукции виноделия // Вестник СевКавГТУ. Серия «Экономика», 2002. - №7.

13. Чернова Т.В. Оценка конкурентоспособности регионов РФ // Управление экономическими системами, 2007. - №2.

14. Шеховцева Л.С. Конкурентоспособность региона: факторы и метод создания // Маркетинг в России и за рубежом. - 2001. - №4.

15. Широбокова С.Э. Управление региональным рынком аграрной продукции в конкурентной среде. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук - Ижевск, 2006.

16. http://www.viapi.ru/publication/e-biblio/detail/php?iblock_id=45&selection_id=1069&event_id=9009
24/01/2013.

АННОТАЦИЯ

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В УСЛОВИЯХ ЧЛЕНСТВА ВО ВСЕМИРНОЙ ТОРГОВОЙ ОРГАНИЗАЦИИ (ВТО)

В ходе научного анализа, автором освещено исследование и изучение опыта мировых учёных, методы и статус конкурентоспособности в сфере сельского хозяйства. Автор предлагает в условиях современности придать аграрному сектору республики особый статус в хозяйственной системе, что существенно повлияет на продовольственную безопасность.

ANNOTATION

COMPETITIVENESS IN THE AGRICULTURAL SECTOR, AS WELL AS THE AGROFORESTRY PRODUCTS IN THE TRADE FACILITATOR FORUM, HAVE BEEN STUDIED

In scientific research the, author, has been research and learning of world scientists, style and competitiveness in the field of agriculture. In particular, the author suggests that in the current state, the agricultural sector of the republic occupies an important position in agriculture on the food security.

Key words: competitiveness in National Economy, WTO, agricultural products, food security, export-import operations.